

Отже, змагальність, як принцип цивільного судочинства, можна визначити як положення, відповідно до якого на сторони покладено обов'язок щодо доведення обставин, на які вони посилаються в обґрунтування своїх вимог та заперечень, причому сторонам забезпечуються рівні можливості для здійснення доказування, а на суд покладається обов'язок проявляти активність у сфері доказування лише у випадках, передбачених процесуальним законом.

1. Короткий курс лекцій з дисципліни «Цивільний процес» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://studme.com.ua/10010825/pravo/grazhdanskiy_protssess.htm.

2. Тертишник В. Диспозитивність та змагальність в юридичному процесі / В. Тертишник, П. Макушев // Юридичний вісник Причорномор'я. – 2011. – № 2. – С. 70-79.

3. Осинська О. А. Актуальні питання процесуального механізму щодо здійснення принципу змагальності сторін у цивільному процесі / О.А. Осинська // Європейські перспективи. – 2013. – № 3. – С. 149-154.

4. Лежнева Т.М. Поняття та елементи принципу змагальності в цивільному процесі / Т.М. Лежнева // Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ. – 2013. – № 2. – С. 126-136.

Корнієнко О. М.

студентка Дніпропетровського ДУВС

наук. кер. – **Аксютіна А.В.**

викл. каф. цивільно-правових дисциплін

ПОНЯТТЯ ПРИНЦИПУ СВОБОДИ ДОГОВОРУ В ЦИВІЛЬНОМУ ЗАКОНОДАВСТВІ

Однією із підстав виникнення цивільно-правових відносин є вольові дії (договори, односторонні правочини) їх учасників. Диспозитивні основи в цивільному праві надають можливість вибору між кількома варіантами поведінки в межах, встановлених законом, а також у відповідних випадках визначати зміст цивільних прав і обов'язків. Одним із втілень диспозитивності в цивільному праві є принцип свободи договору.

Свобода договору разом з рівністю учасників цивільних відносин та іншими принципами належить до загальних засад цивільного законодавства, закріплених у ст. 3 Цивільного кодексу України [1].

Дослідженням цього питання займалися такі вчені, як А.В. Луць, Т.В. Боднар, С.М. Бервено, В.О. Горєв. Також частково тему свободи договору розглядали О.В. Дзера, Н.С. Кузнецова, Р.А. Майданик, Н.Г. Лукова, Є.І. Терніков та ін. Серед російських вчених дану тему досліджували М.І. Брагінський, В.В. Вітрянський, В.А. Савельєв, С.А. Денисов та інші.

Свобода договору є однією із загальних засад цивільного законодавства і

основоположним принципом договірного права, який створює найбільш сприятливі передумови для вступу в договірні відносини. Цей принцип реалізується при укладенні всіх договорів, в тому числі і спадкового договору.

Зміст принципу свободи договору розкривається в ст. 627 ЦК України. Він є однією з фундаментальних засад цивільно-правового принципу диспозитивності, через який суб'єкти цивільного права набувають і здійснюють свої цивільні права вільно, на свій розсуд згідно з ч. 1 ст. 12 ЦК України.

Вказаний принцип виражається в таких основних положеннях:

- по-перше, сторони цивільних правовідносин самі визначають, укласти їм договір чи ні, та з ким з партнерів вступати в договірні правовідносини. Тобто вибір контрагента договору й вирішення питання про встановлення договірних відносин, за ЦК України, вирішується самими сторонами договору. Як виняток з цього правила, законом можуть встановлюватися певні обмеження щодо вибору контрагентів;

- по-друге, сторони самі обирають вид договору, який регулюватиме їх взаємні відносини. Причому сторони можуть обрати не обов'язково договір, передбачений законом, а й договори, які прямо не передбачені законом (не поіменовані), крім тих, що суперечать його загальним засадам;

- по-третє, сторони самостійно визначають умови (зміст) договору, що відповідно до ст. 628 ЦК України означає, що сторони договору мають право на волевиявлення;

- по-четверте, у період дії договору сторони відповідно до закону мають право як змінити (повністю або частково) зобов'язання, що впливають із нього, так і припинити дію договору загалом, якщо інше не передбачене законом або самим договором [2].

Суть свободи договору розкривається насамперед через співвідношення актів цивільного законодавства і договору: сторони у договорі мають право врегулювати ті відносини, які не визначені у положеннях актів цивільного законодавства, а також відступити від положень, що визначені цими актами і самостійно врегулювати свої відносини, крім випадків, коли в актах законодавства міститься пряма заборона відступів від передбачених ними положень, або якщо обов'язковість для сторін положень актів цивільного законодавства впливає з їхнього змісту або суті відносин між сторонами.

У ст. 627 ЦК України наголошується на свободі сторін в укладенні договору, виборі контрагента та визначенні умов договору. Проте зміст договірної свободи сторін є значно ширшим. Окрім можливості вибору контрагента і визначення змісту договору свобода договору включає також:

- вільний вияв волі особи на вступ у договірні відносини;
- свободу вибору сторонами форми договору;
- право сторін укласти як договори, передбачені законом (поіменовані договори), так і договори, які законом не передбачені, але йому не суперечать (непоіменовані);
- право сторін за своєю угодою змінювати, розривати або продовжувати

ти чинність укладеного ними договору;

- право сторін визначати способи забезпечення договірних зобов'язань;
- можливість установлювати форми (заходи) відповідальності за порушення договірних зобов'язань тощо.

Так, наприклад, якщо розглядати неустойку, то її розмір визначається сторонами з можливістю його збільшення або зменшення в разі, якщо неустойка визначається законом (ч. 2 ст. 551 ЦК України).

Укладення договору здійснюється за певною процедурою, що складається з низки врегульованих цивільним законодавством юридично значимих дій. Наприклад, відповідно до ч. 2 ст. 640 ЦК України «договір укладається шляхом пропозиції укласти договір (оферти) однієї сторони і прийняття пропозиції (акцепту) іншою стороною». Шляхом оферти і акцепту саме й здійснюється погодження волі сторін договору на його укладання: одна сторона (оферент) пропонує іншій укласти договір на певних умовах, інша ж – акцептант – може погодитися чи не погодитися з пропозицією оферента. Цілком закономірно, що в силу різної ролі, яку виконують оферент і акцептант при укладенні договору, прояв принципу свободи укладення договору для кожного з них має свої особливості.

Таким чином, свобода укладення договору для оферента – це свобода пропонувати себе як контрагента у майбутньому договорі певному колу суб'єктів. Інакше кажучи, це свобода ініціювання договору, свобода спонукання до нього інших суб'єктів [3]. Одним із проявів принципу свободи договору є вільність сторін в його укладенні, тобто свобода волевиявлення суб'єкта на безпосередній вступ у договірні відносини. Свобода договору не є безмежною, вона існує в рамках чинних нормативних актів, звичаїв ділового обороту, а дії сторін договору мають ґрунтуватися на засадах розумності, добросовісності та справедливості.

1. Цивільний кодекс України від 16.03.2003 // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 40-44. – Ст. 356 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/435-15>.

2. Немченко С.С. Принцип свободи договору – головний принцип у цивільному праві / С.С. Немченко // Південноукраїнський правничий часопис. – 2014. – № 3. – С. 101-103.

3. Беляєва А.П. Свобода укладення зовнішньоекономічного контракту за законодавством України / А.П. Беляєва // Вісник Хмельницького інституту регіонального управління та права. – 2002. – № 2 (61). – С. 11-13.